

Кандидат педагогічних наук, доцент Тімець Оксана Володимирівна
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ ЯК
СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Компетентність визначається як індивідуальна характеристика ступеня відповідності вимогам професії, надпредметне утворення, результат навчання, пов'язаний з уміннями використовувати знання та власний досвід у конкретних життєвих ситуаціях. Одним з важливих факторів у розвитку професійної компетентності вчителя географії є формування його особистісних якостей. Адже на думку В.Сластьоніна, Е.П.Белозерцева, А.Д.Гонєєва „При всій значимості кожної конкретної професії, яку отримує людина, принципово важливо бути особистістю, що досягла високого рівня загальної і професійної культури, має широкий кругозір, різнобічні інтереси, здатна розуміти інших людей, співвідносити свої бажання і наміри з їх стремліннями і планами, підтверджуючи це власними вчинками і відношенням до них. Ці якості особливо необхідні для представників соціальних професій, тобто для тих, хто має справу з людиною, хто професійно орієнтований на взаємодію з іншими людьми” [8 с.83].

Професійно-особистісна компетентність включає соціальну, психологічну, комунікативну, управлінську, етичну, рефлексорну (аутопсихологічну), загальнокультурну, інтелектуальну і компетентність саморозвитку. З розвитком цієї групи компетентностей формуються такі якості вчителя:

- конструктивні: якості особистості, що дозволяють накопичувати конструктивний досвід соціальної поведінки і спілкування, досвід індивідуальної самореалізації в суспільстві;
- технологічні: обсяг і якість соціально-психологічних, загальногуманітарних і культурологічних знань, умінь і навичок;
 - естетичні: культура поведінки і спілкування, зовнішній вигляд;
 - екологічні: екологічно безпечна поведінка.

Вчитель, за висловом В.Кременя, основний чинник у процесі реформування освіти. Він має не тільки володіти своїм предметом, а й уміти орієнтуватися у відповідній галузі знань, здійснювати інтеграцію у рамках суміжних дисциплін, будувати навчальні плани, формувати в учнів навички самоосвіти. Вчитель, як ніхто інший, повинен досконало володіти усною і писемною українською мовою. Саме від учителя, від його фахового рівня, від того, які морально-етичні цінності він сповідує, як усвідомлює цивілізаційні виклики, від його вміння працювати з молоддю залежить майбутнє країни [4]. Дослідниця психолого-педагогічної компетентності вчителя М.Лук'янова вказує: „...володіти професійною майстерністю можна лише на індивідуально-творчому рівні. Будь-які психологічні знання перш ніж ввійти в педагогічну практику, пропускаються через афективно-ціннісні фільтри особистості, стають досягненням кожного вчителя, перетворюючись в особисті оціночні і понятійні категорії, установки, поведінкові програми. Таке перетворення зовнішнього (знань) у внутрішнє проходить при обов'язковому переломленні зовнішніх взаємодій через внутрішні умови (особистісні характеристики, якості). Тільки професійно значимі особистісні якості виступають в ролі тих внутрішніх умов, проходячи через які внутрішні характеристики і вимоги перетворюються в компетентність педагога”[5 с.14].

Паралельно з цим А.К. Маркова до особистісних якостей вчителя включає: осмислення вчителем норм, правил, моделі педагогічної професії, формування професійного кредо, концепції вчительської праці; співвіднесення себе з деяким професійним еталоном, ідентифікація; самооцінка окремих сторін своєї особистості (професійної поведінки, рівня професіоналізму і своєї емоційності); формування позитивної Я-концепції, яка впливає не тільки на діяльність вчителя, але і на загальний клімат взаємодії з учнями”[6 с.45].

Сутність особистісних якостей вчителя географії під час виконання найважливіших із функцій на кожному цензі полягає у наступному:

На підготовчому цензі учитель географії ще не має сформованого особистісного відношення до предметної діяльності, можливостей розв'язувати у повсякденному житті реальні освітні проблеми, а орієнтується на авторитетні дії вчителів з

досвідом. Це інколи призводить до переваги якогось одного аспекту його діяльності та знижує рівень здатності проектувати свій подальший розвиток. Він допускає мілкі помилки й недобросовісне відношення до роботи, що пояснюється відсутністю сформованих прийомів самореалізації й розвитку в рамках професії. Професійна критика не сприймається із-за відсутності вмінь аналізувати і діяти з точки зору спеціаліста. Лише з розумінням вчителем наслідків діяльності учительського колективу, особистих недоліків і утруднень, проблемних ситуацій, оволодіння спільною професійною діяльністю (груповою, кооперативною), відповідними прийомами професійного спілкування він переходить на наступний ценз.

На первинному цензі педагогічної діяльності вчитель намагається будь-якою ціною досягти успішності, вже здатний до індивідуального самозбереження, не залежно від обставин. Здатний діяти в соціумі з урахуванням позицій інших людей (учительського і учнівського колективів). Виникають труднощі у педагогічній діяльності, що пов'язані з постійним наслідуванням ідеального вчителя, відсутністю ініціативи в отриманні взаємозв'язку з іншими, рефлексії; не бажання брати на себе відповідальність за результати власної професійної праці. Перехід на наступний рівень: на даному рівні необхідним є розвиток готовності до самостійного виконання функціональних обов'язків, розуміння змісту роботи вчителя географії, вирішення педагогічних задач і, що є найголовнішим, – формування індивідуального стилю діяльності.

Найвищий ценз що притаманний компетентному вчителю географії передбачає володіння ним власне професійною діяльністю на достатньо високому рівні, прийомами самореалізації і розвитку в рамках професії, систематичне виконання ним професійних обов'язків, з повною відповідальністю за виконану справу, здатний вступати в комунікацію з учнями, колективом і батьками за будь-яких обставин. Вчитель вже має уявлення про себе як про особистість і професіонала, відкритий і толерантний, володіє власним стилем діяльності, готовий до співпраці.

Отже, пройшовши декілька цензів формування особистісних якостей, вчитель-географ оволодіватиме професійною компетентністю й спрямовуватиме власну

діяльність до нового напрямку соціального розвитку освітніх перетворень та до повноцінного особистісного і професійного вдосконалення.

Література

1. Блочно-модульне обучение в профессиональном обучении: Учебн. пособие / А.В. Дружкин, Е.В.Берднова, В.П.Корсунов, Г.Д.Турчин, С.В.Щедрин, Н.В.Вдовенко. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2001. – 72с.
2. Васильченко Л.В. Управлінська культура і компетентність керівника. – Х.: Вид. група „Основа”, 2007. – 176с. – (Б-ка журн. „Управління школою”, Вип.. 3(51)).
3. Краснобокий Ю.М., Мішкурова В.Ф., Пашенко М.І.. Словник-довідник термінів з інноваційних технологій навчання. – К.: Науковий світ, 2003. – 75с.
4. Кремінь В. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. – К., 2005. – 448с.
5. Лукьянова М.И. Психолого-педагогическая компетентность учителя: Диагностика и развитие. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – С.14.
6. Маркова А.К. Психология труда учителя: кн. для учителя / А.К. Маркова. – М.: Просвещение, 1993. – С. 45.
7. Педагогічний пошук /Упорядн. І.М.Баженова; пер. з рос. – К.: Рад. шк., 1988. – 496с.
8. Педагогика профессионального образования: Учебн. пособие для студ. высш. учеб. заведений/Е.П.Белозерцев, А.Д.Гонеев, А.Г.Пашков и др.; Под ред. В.А.Сластенина. – 2-е изд. стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – С. 368.
9. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2007. – 364с.